

בס"ד

שיעור הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

טומאה בלועה

- תקנט -

נמסר בש"ק פ' חקת ה'תשע"ח

בש"ק פ' בלק יחל השיעור אי"ה בשעה 17:35 אחה"צ

מנחה בשעה 17:15. השיעור יהיה בענין:

קנאין פוגעים בו

לעילוי נשמת ר' שלמה ב"ר בן ציון זצ"ל ור' שמואל יצחק ב"ר דוד זצ"ל

בברכת שבת שלום

המארגנים

טומאה בלועה

לטעם ד'ספק ספקא'.

וכבר תמהו (חלקת יואב בהגהותיו על המנ"ח) על דבריו מדתנן באהלות (ז,ה) יצא העובר הראשון מת והשני חי (ועד שלא נולד החי הוציאו את המת מהבית) - טהור. והיינו משום דטהרה בלועה אינה מיטמאה. הרי מבואר שאף עובר חי דיינינן ליה כבלוע. וכן הקשו על האבנ"מ ממשנת פרה הנ"ל המשמע דוקא בשעת הלידה קפדינן על התינוקות שלא ייטמאו מקבר התהום אבל קודם לכן אין העובר מקבל טומאה. ואכן מבואר מדברי המאירי (בסוכה כא. וכ"כ להדיא בערול"ג שם) שלכך היו מביאים אותם רק סמוך ללידתו, כי טהרה בלועה אינה מיטמאה ולא נטמאו העוברים.

[יסוד הגר"ח"ע והגרא"ו שהכהן נאסר במעשה כניסה לאהל המת גם בלא חלות טומאה]

ב הגר"ח"ע (אחיעזר ח"ג סה"ו) והגרא"ו (קוב"ש ח"ב מא) כתבו לפרש דברי הרוקח שאמנם העובר לא נטמא ואעפ"כ יש לומר שאסור להביאו לאהל המת, כי איסור טומאת כהנים אינו תלוי בחלות הטומאה דוקא אלא במעשה ההיטמאות, בעצם היותו עם המת באוהל. הלכך נהי דטהרה בלועה אינה מיטמאה, זהו מצד גזרת הכתוב אבל סוף סוף הלא נמצא באהל המת.¹

והביאו להוכיח כן מדעת הסוברים שאסור לכהן להיכנס לאהל הגוסס מדאורייתא, הגם שלא נטמא (ע' נזיר מג. יו"ד שע), הרי שאעפ"י שלא נטמא, אסרה תורה את פעולת הכניסה לאהל, הכא נמי אף דגזה"כ דבלועה לא מיטמאה מ"מ אסור לעשות מעשה היטמאות בכהן.

ועל פי זה צדד הגר"ח"ע שם [דלא כהמנ"ח] אודות ספק טומאה ברשות הרבים, אף על פי שלמעשה לא נטמא, יש לומר שחייב הכהן לחוש שמא יש שם מת ואסור להיכנס, שהרי אם באמת יש שם מת הרי הוא נוגע במת אעפ"י שלדינא לא נטמא, וכמו בגוסס. [ובמקום אחר (ח"א א) דן הגר"ח"ע בספק טומאה ברשות היחיד, האם הכהן ילקה כיון דדיינינן ליה כודאי טומאה. ואין זה סותר למה שכתב כאן שהאיסור הוא פעולת ההיטמאות ולא דין הטומאה, דמ"מ אפשר שיש גם איסור משום הטומאה עצמה, בכך שהוא נעשה טמא, ומצד זה ילקה בספק טומאה ברשות היחיד כי סו"ס נעשה טמא ודאי, אלא אם כן נאמר כדברי האחיעזר שם ש'ספק כודאי' נידון כטומאה מחודשת ואין הכהן מוזהר על אותה טומאה].

והנה הראיה מגוסס אינה ראייה אלימתא שהרי גוף הדין אינו ברור כלל, והרבה ראשונים סוברים שאין איסור בזה מעיקר הדין. וגם לפי האוסרים יתכן שהיא כגזרה דאורייתא שמא

¹ ובאחיזרז פסק בזה דלא שייך לומר על אחרים שעוברים משום 'טמא' את הכהן כשלא נטמא בפועל. עוד יש להעיר שתירוץ זה שייך רק אם נאמר שהעובר נחשב כישות שיש בה מצוות ואיסורים, אבל היה מקום לומר שאין שייכים בו מצוות כלל מפני שעדיין אינו אדם לעצמו (ואכן בקר"א יבמות קיד: תמה מהי תיתי לאסור לטמא עובר שאינו בר מצוות כלל. וכע"ז במנ"ח ח"ב סג,ג), וכל נידון הרוקח הוא רק מפני שיהא טמא לכשיולד (וא"ש לפי"ז דברי הרוקח דמצטרף חשש נפל אף בנוגע שידעת שהעובר חי ובעט בטבנה, כי מצד המצב ההווה אין חשש, רק משום העתיד והרי יש ספק שמא יחא נפל א"כ). ולפי"ז בטל התירוץ הנ"ל, הדלא לכשיולד כבר לא יחא באוהל וגם לא יחא טמא.

² וכן נקט במלבושי יו"ט יג; צ"ח ברכות יט <לע"ש>; מרחשת ח"א ב, וכן מטו בשם הגר"ש" מפוניבו <לברוק>. והביא דבריהם הגריש"א שליט"א (קובץ תשובות ק) אודות הימצאות כהן במטוס שיש בו ספק טומאה.

[קושית האחרונים על הרוקח שדן אודות כניסת אשת כהן מעוברת לאהל המת: הלא טהרה בלועה אינה מיטמאה]

א כתב הרוקח (שטו. מובא בש"ך יו"ד שעב): מותר לאשת כהן מעוברת להיכנס לאוהל המת, ואין לחוש משום שמטמאת בכך את העובר שבמעיה - משום ספק ספקא; שמא הוא נקבה ושמא נפלא. והקשה המגן-אברהם (שמג סק"ב) הלא בלא"ה מותר משום שטומאה בלועה אינה מיטמאה, וכמו כן טהרה בלועה אינה מיטמאה, כמפורש במשניות (אהלות ז מקואות י ועוד) ובגמרא (חולין עא-עב).

והנה בגמרא שם מובאים דברי רבי עקיבא שעובר במעי אשה טמא מדאורייתא, וילפינן לה מ'הנוגע במת בנפש' - איזהו מת שבנפש של אדם הוי אומר זה עובר שבמעי אשה. ורבי ישמעאל חולק. ובטעמו של רבי עקיבא נחלקו הראשונים; רש"י נקט שחולק על עיקר דין טומאה בלועה וסובר שהיא מיטמאה וכן טהרה בלועה מיטמאה. והרמב"ן פירש: רק בעובר חולק רבי עקיבא וסובר דל"ח בלועה' משום דהיינו רביתיה. ויש מפרשים מטעם אחר, שמעותד לצאת (ערשב"א. וע"ע להלן שיטות נוספות). עכ"פ קושית המג"א במקומה עומדת, כיון דלא קיימא לן בהא כרבי עקיבא אלא כרבי ישמעאל שטהרה בלועה אינה מיטמאה ואף בעובר (ערמב"ם סוף הל' טומאת מת), אם כן מה מקום לחוש בהיכנסות מעוברת לאהל המת הלא העובר שבמעיה טהור משום שהוא בלוע בתוכה אעפ"י שהיא עצמה טמאה. ורמז לכל זה המג"א בקוצר דברים. ונשאר בי"צ"ע.

בהגהות נתיב חיים (למהר"ג וויל בעל קרבן נתנאל) הוסיף להקשות ממשנת פרה (ג,ב), שהיו מביאים נשים מעוברות לילד על גבי הסלע ויולדות שם כדי לעשות מעשה הפרה באותם תינוקות שלא נטמאו מעולם. ומה הועילו, הלא יתכן שבמשך הרייון האהילו האמהות על קבר התהום ונטמאו העוברים במעי אמם - אלא מוכח דטהרה בלועה לא מיטמאה. ופירש הנתיב-חיים² כוונת הרוקח, באשה שקרבו ימיה ללדת ורוצה לילד שם שמותר מטעם ספק ספקא, וכאן אין שייך לדון משום בלוע כי הנידון על היטמאות הולד לאחר שיצא לאור עולם. וכן הובא במשנ"ב שם סק"ג (ובשעה"צ).

אולם פשט דברי הרוקח אינו במשמע בעומדת לילד אלא סתמא דמלתא משמע שבכל מעוברת מיירי.

ובאבני מלואים (פב,א) כתב לתרץ דדוקא עובר מת דיינינן ליה כבלוע, אבל עובר חי, כיון שגדל ומתרבה מאמו אינו נידון כ'בלוע' ולכך מיטמא. ולא דיברו בסוגיא אלא בטבעת בלועה או בעובר מת דהו"ל כמונח בסל, אבל החי הריהו כמו חלק מגוף אמו, בדומה למה שאמרו (ביבמות עח) לגבי טבילת גירות דאמו לא חייצא בטבילה משום דהיינו רביתיה. משום כך הוצרך הרוקח

³ ע' בשיעור ח אות ה אודות השאלה הלא עובר במעי ורה זר הוא ומה איסור יש לטמאו.

⁴ וקדמו הרדב"ז בתשובה ר. וכ"ה בברכי" שמו ועוד.

ימות (ע' אחיעזר שם). אך לכאורה יש להביא הוכחה אחרת לעצם היסוד זה;

[מחלוקת הראשונים בגדר דין 'טומאה בחיבורין'; נפקותות]

ג) דהנה בדין טומאה בחיבורין - שהנוגע במת ובשעת הנגיעה נוגע בו דבר אחר, אותו נוגע-שני טמא טומאת שבעה כאילו נגע במת עצמו - חקרו האחרונים (משנת ר' אהרן לו; קה"י טהרות טז יז) בגדר הדין; האם נאמר בזה שהנוגע במת חלה עליו טומאה חמורה בשעת נגיעתו כמת עצמו, ולכך עושה את הנוגע בו באותה שעה אב הטומאה, או שמא לא נתוספה בו טומאה אלא נתחדש שהוא מחבר את הנוגע השני למת, כך שהנוגע השני מקבל טומאתו מהמת, לא מהנוגע הראשון שאינו אלא אב הטומאה.

וכבר נחלקו הראשונים ז"ל בשאלה זו; מדברי הרמב"ן (בע"ז לו ובשבועות יז ובב"ב כא) ושאר הראשונים שמבית מדרשו (ריטב"א שבועות שם ועוד) מבואר שנקטו שנוספה בנוגע טומאה והריהו באותה שעה אבי אבות הטומאה ולכך מטמא. [ואמנם בב"ב נקט הרמב"ן גם לשון 'כעין יד להביא את הטומאה', אבל המשך דבריו, וכן דבריו במקומות האחרים יוכיחו שלדוגמא בעלמא נקטיה, אבל ודאי נוספה בו טומאה כמת^ה. והנה יש להעיר על שינוי בלשונות הרמב"ן, שבשבועות יז לשונו 'שהנוגע בזמן שהוא מחובר נטמא מן המת בטומאת אבי אבות' ואילו לשונו בע"ז לו, וכ"ה לשון הריטב"א בשבועות יז, שבשעת חיבורו הוא נעשה כמת עצמו. וכבר התבאר במקום אחר עפ"י הספרי זוטא שהמת עצמו טהור אלא שמטמא אחרים, וכבר ייסדו רבותינו (הגרי"ז בסנסטיל רפ"ב דיובחים, והגרא"ו בקבו"ש כתובות דף ד) שמת ונבלה ושרץ וכיו"ב אינם טמאים בעצמם אלא רק הם שורש ומקור הטומאה לטמא אחרים, דאין מקבל טומאה אלא אדם חי וכלים ואוכלים ומשקים. ולפי הבנה זו מתורצת קושית הקה"י דאחר שפרש מן החיבור טומאה שבו להיכן הלכה. וע"ד שביארו הגרי"ז והקוב"ש בשיטת הרמב"ם בענין גולל ודופק, והתבאר בשיעור שם בהרחבה. ועכ"פ יסוד שיטת הרמב"ן אחד הוא שהנוגע עצמו נעשה אבי אבות הטומאה כמת]. ואילו בלשון 'רש"י' [והוא כפי הנראה פירוש הריב"ן] בניזיר (מא) משמע שהמת הוא המטמא את הנוגע השני. וכן מבואר בתורי"ד (בע"ז לו מהדורה תליתאה) דחשיב כאילו הנוגע השני נגע במת והרי המת הוא המטמא.

ולסבר האוזן נציג כאן שתי נפקותות; שניים הנוגעים זה בזה ובתוך כך נוגע כל אחד בכחצי זית מן המת והלא אין המת מטמא אלא בכזית [וחקר בזה בשו"ת באר משה (דנישבסקי) חיו"ד בסי' נד], הרי שלפי הצד הראשון שענין טומאה בחיבורין הוא שנתוספה טומאה לנוגע, כאן הואיל ולא נגע בכזית הרי אין התחלה לטומאתו הלכך כל אחד מהם נשאר בטהרתו, אבל לפי הצד השני שנתחדש בזה שהאדם משמש חיבור בין חברו למת, יש צד לומר גם ככה ג שכל אחד נוגע בכחצי זית מ"מ ע"י החיבור נחשב שנגעו שניהם בכזית מהמת ושניהם טמאים.

ה ונראה לכאן (דלא כקה"י שם) שלשון 'יד' אינו סותר כלל למש"כ שנוספה בו טומאה, דאדרבה, הריהו כיד למת ומקבל את דינו להיות אבי אבות הטומאה.

נפקותא נוספת, לדעת הסוברים שאין הנזיר סותר נזירותו אלא בשנטמא למת עצמו אבל לא כשנטמא לכלי מתכת שנגע במת, אעפ"י שנטמא טומאת שבעה משום 'חרב הריהו כחלל', והוא הדין לענין טומאת כהנים (עתוס' נזיר נד: באריכות; רמ"א יו"ד שסט), א"כ יש לחקור האם הכהן מוזהר על טומאה בחיבורין, כלומר שנוגע באדם הנוגע עתה במת; אם דנים את הנוגע השני כמקבל טומאתו מהראשון, הוי כנוגע בחלל חרב שאינו מוזהר, שהרי רק על טומאה מהמת עצמו מוזהר, אבל לפי הצד שמקבל טומאתו מהמת י"ל שמוזהר עליו כמיטמא מהמת עצמו. הגם שאין זה מוכרח כי י"ל שכלפי הלכה זו דבעינן 'מעצמו של מת' (ערמב"ם נזירות זא), לא נתחדש דין 'חיבורין' להיותו נחשב כמת.

[מכך שניזיר טמא לוקה על נגיעה נוספת במת, מוכח כיסוד הנ"ל שמעשה ההיטמאות אסור אף בלא חלות טומאה]

והנה מבואר בגמרא (נזיר מב) שניזיר שנטמא למת ופירש ממנו ושוב נטמא למת - לוקה על נגיעה שניה [וכן נקטו רוב הפוסקים להלכה, מלבד דעת הראב"ד (נזירות ה,טז) הנקט דכהנים בזה ז' שהם טמאים, אינם חייבים על טומאה נוספת]. משא"כ אם בשעה שנוגע במת הוא נוגע במת נוסף - אינו לוקה פעם נוספת. ופירשו בתוס' משום שבאופן הראשון הוא מוסיף טומאה על טומאתו, שהרי בשעה שחוזר ונוגע במת הוא מטמא את כל הנוגע בו טומאת שבעה [בהנחה שחיבורין דאורייתא, ע"ש בסוגיא]. ויש לשאול, התינוח לפי דעת הרמב"ן ודעימיה שע"י החיבור נעשה אבי אבות הטומאה והרי יש בנגיעתו תוספת טומאה - משום כך לוקה, אבל לדעת המפרש בניזיר והתורי"ד הנ"ל, אין כאן תוספת טומאה רק נעשה 'יד' המחברת בין חברו למת, ומדוע לוקה]. [והתוס' פירשו שיטתם בלשון הגמרא שם גופא, אך המפרש והתורי"ד לטעמייהו שפירשו לשון הגמרא בענין אחר, וכדלהלן].

ועוד קשה לפי דעת הרמב"ם דלמסקנת הסוגיא בניזיר טומאת חיבורין אינה אלא מדרבנן א"כ אמאי לוקה בנגיעתו שוב. [וכן מבואר במפרש שם ובתורי"ד דלמסקנת הסוגיא אינו אלא מדרבנן. ומאידך גם ברמב"ם (טומאת מת ה,ב) משמע דס"ל כוותיהו בגדר טומאת חיבורין, א"כ נמצא שלהנך שיטות על כרחנו לומר טעם אחר לכך שלוקה, דמתרי טעמי א"א לומר כהתוס' דלוקה משום תוספת טומאה, דהא לשיטתייהו אין תוספת טומאה בחיבורין, ועוד דלא הוי אלא מדרבנן].

אמנם לפי יסוד האחיעזר והקוב"ש הנ"ל דהנזיר והכהן מוזהרים מצד עצם מעשה ההיטמאות גם בלא תוצאת ההיטמאות, אתי שפיר היטב - וכן כתב בקרן אורה בקיצור (וכן באחיעזר שם סק"ה רמז על זה, וכן ביארו במשנת ר' אהרן שם והחזו"א באהלות כבא) - שלכך לוקה הנזיר, משום עצם מעשה הנגיעה במת הגם שאינו מוסיף טומאה על טומאתו. משא"כ אם נוגע במת בשעה

ז יש מקום לומר שגם לתורי"ד יש בו חומר טומאה בכך שטומאת המת עוברת דרכו וממילא נעשה כמת.

ח וכן נקט הרמב"ן בפירושו התורה (מטות עה"פ כל הרג נפש) שטומאה בחיבורין דרבנן. וכן הראב"ד ריש ב"ק.

אהל כתב הרמב"ם (פ"כ ה"א): שלשה דברים מצילין באהל המת, צמיד פתיל, ואהל, ובלועין. א"כ חזינן דהא דהבלוע אינו מטמא ולא מיטמא באהל היינו מדין 'הצלה', בדומה לצמיד פתיל [והגם שצ"פ בכלי חרס שאני, שהכלי עצמו הרי לא נטמא מגבו ואילו כאן האשה נטמאת ואעפ"כ מצלת, אך דברי הגרי"ז מבוארים עפ"י דאביו הגר"ח (טו"מ יט, א - השני) דבצמיד פתיל מלבד שנאמר בו דין חציצה, יש בו דין נוסף שהוא מציל על כל הנמצא בתוכו שאף אינו נחשב שהוא מאהיל כנגד הטומאה. ויש להטעים ההבדל בין ב' הדינים שבצמיד פתיל, דהנה הגר"ח בפ"ה מסוכה הכ"א נקט דאין טומאה עוברת מאהל לאהל הנצרך חד אהל דווקא [וכן נקט הפנ"י בתשובתו בענין הביבין, ודלא כהחת"ס וכדהתבאר באריכות בשיעור רעא], ומאיך נקט הגר"ח (בסטנסיל בענין מיעוט בחלון) דלא סגי בחד אהל אלא נצרכת נמי התפשטות הטומאה, [וביאר לפי"ז דבסתימה גמורה אין צריך ביטול ואילו סתימה חלקית אינה מועילה בלא ביטול, וכדהתבאר בשיעור שם], ומוטעמים בזה שני הדינים דצמיד פתיל, דהדין חציצה מונע את התפשטות הטומאה, והדין הצלה מפקיע את ההאהלה דלא חשיב אותו אהל, ובבלוע איכא רק דינא דהצלה].

וסייעתא לדבר מהסוגיא בחולין שם דילפינן דין בלוע לענין אהל מצמיד פתיל [והרמב"ם פירש הגמרא שם כדרך שביאר הגר"ח בפכ"ב מטו"מ], וברמב"ם - שמקור דבריו מהתוספתא - מבואר דגדר אחד ויסוד אחד להם: מדין הצלה בטומאת אהל. ואמנם שונים הם בדינם, דצמיד פתיל מציל רק את הטהור שבפנים מליטמא, ואילו בלוע מציל בין בטומאה בין בטהרה, מ"מ יסוד דינם אחד. ועוד דקדק הגרי"ז מדברי הרמב"ם שיש חילוק לדינא בין שני גדר 'בלוע' אלו, שבפתיחת הקבר עדיין נחשב 'בלוע' לענין מגע ומ"מ לענין אהל הוא טמא, שבאופן זה אינו מציל.

והנה תנן בכלים (ח,ה) תרנגול שבלע את השרץ ונפל לאויר התנור טהור. והיינו משום טומאה בלועה. והרמב"ם בפירושו למשנה הביא מקור דין זה מדרשת הספרא 'אשר יפול מהם אל תוכו' - יש מהם לטמא ויש מהם שלא לטמא. ויש להקשות למה לי דרשה חדשה, הלא בסוגיא בחולין (עא.) ילפינן לטומאה בלועה דאינה מטמאה מקרא ד'האוכל מנבלתה יכבס בגדיו', מי לא עסקינן דאכל לנבילה סמוך לשקיעת החמה וקאמר רחמנא טהור. אך הרמב"ם אזיל לשיטתו דאכן שני דינים חלוקים הם בדין בלועה; לענין מגע ומשא נתמעט מקרא דנבלה דאין זה חשוב נגיעה ונשיאה, ולענין אהל או טומאת אויר כלי חרס שאינם מחמת מגע [ואף לדעת הסוברים דאור"כ כ"ח מטמא מתורת 'מגע', מ"מ ודאי ההימצאות בתוכו הוא הגורם לו טומאה, ועל זה צריך קרא דאף הבלוע לא חשיב כנמצא 'בתוכו'], זהו דין נוסף הנלמד ממקור אחר, שהבלוע 'ניצול' באהל המת ולא חשיב כמונח בתוך הכלי-חרס [בדוגמת דין 'תוכו ולא תוך תוכו']. וכן מבואר ברמב"ם (כלים יד): 'כל המציל בצמיד פתיל באהל המת מציל בצ"פ באויר כלי חרס וכו' שהבלועין בחי מצילין מיד כלי חרס כדרך שמצילין באהל המת'.

ומיושב בזה מה שבסוגיא בחולין הביאו להוכיח דין טומאה בלועה ממשניות במקוואות ולא ממשנת כלים הנ"ל שקדמה להן (וזו כוונת הגרעק"א בגליון הש"ס שם, להעיר על כך) - משום שבכל הסוגיא מיירי לענין טומאות מגע ומשא כדתנן

שהוא נוגע במת אחר, בזה אין מעשה היטמאות כלל שהרי הוא כבר נוגע במת אחד ואין שום משמעות לנגיעה נוספת, והוא כנוגע באותו מת בשתי ידים [והמפרש והתור"ד פירשו כן בלשון הגמרא שם, ודלא כפירוש התוס']. הרי נמצא יסוד לדברי האחרונים הנ"ל, משיטת הרמב"ם והרי"ד בפירוש הסוגיא בנוזר, שאף כשאינו מיתטמא בפועל, עצם פעולת ההיטמאות אסורה.

ואם כי עדיין אין זה מכריח לומר כן לענין טהרה בלועה, שסוף סוף אין זה מעשה המטמא, שלא כנגיעת טמא בטומאה הרי זה מעשה המטמא אלא שכבר נטמא מקודם, מ"מ עיקר הסברא מוכחת, והיינו דעכ"פ מוכח דהקפידא באיסור דטומאת כהנים אינו מצד התוצאה דהטומאה אלא מצד עצם המעשה, ושוב י"ל דחשיב כנמצא באהל המת הגם שאינו נטמא.^ט

[היו שרצו למצוא התר לכהנים להיכנס למקומות שיש בהם חשש טומאה, בצירוף השיטות דאין מוזהרים על חרב-חלל, וא"כ יכולים לאחוז בידם כלי מתכת שנגע במת ובאותה שעה יכולים להיטמא למת שהרי זה כנוגע במת וחוזר ונוגע באותה שעה שאינו מוסיף טומאה. אך י"ל שמזה שאינם מוזהרים על נגיעה בכלי אלא על מת עצמו, זה עצמו גורם שטומאה זו קלה לגבי מגען, ושוב יש כאן תוספת חומר בנגיעה במת. ואף אם למעשה אין מתוספים עליו דיני טומאה חמורים, אך הרי נתבאר לפי הרמב"ם שאין טעם האיסור משום תוספת טומאה אלא מצד עצם מעשה ההיטמאות, ושוב אין זה דומה לנוגע באותו מת בב' ידים ואין נחשב הכל לחדא נגיעה].

[להרמב"ם, דין 'בלוע' בטומאת אהל יסודו משום 'הצלת אהלים'. לפי"ז אין מתיישב התירוץ הנ"ל]

(ד) אך לכשנעייין נראה דעיקר תירוץ זה אינו עולה לנכון בשיטת הרמב"ם; -

דהנה דקדק הגרי"ז (בכורות כב) מלשון הרמב"ם (טומאת מת א,ח) שכתב לגבי טומאה בלועה דאינה מטמאה: ש'אינו לא נוגע ולא נושא'. [וכן בסוף הל' טומאת מת חזר ושנה שאין זה מגע]. הרי נתן טעם וגדר לטומאה בלועה, משום דאין זה 'מגע' ו'משא'. ואמנם הלא גם לענין אהל מבואר במשניות ובסוגית הגמ' דאין הבלוע מטמא, והתם מאי איכא למימר. אכן לענין טומאת

^ט מדברי הגר"ח והגרי"ז נראה שלא חידשו זאת אלא לשיטת האוסרים בגוסס מעיקר דינא וילפינן לה מקרא (ואכן כן הביא הרוקח דכהן עובר על גוסס), הרי דחזינן דאף כשאין היטמאות כלל אסור, אבל לדעת ההולקים מהי תיתי לחדש כן.

ושמא י"ל באופן אחר, עפ"י ש'ש בעל עמק יהושע שכשם שאין צמיד פתיל מציל בקדשים כך אין בלוע טהור בקדשים או בחולין שנעשו על סהרת הקודש, וסובר הרוקח שהחמירו בטומאת כהנים בבקדשים (וע' פמ"ג שצדד לומר דטהרה בלועה טמאה מדרבנן. וכדי שלא יסתור הדבר לדברי המשניות והרמב"ם המפורשים י"ל כנ"ל דבטומאת כהנים החמירו). ולענין פרה י"ל דכיון דכל הא ענינא כדי שלא יולולו בפרה הנעשית בטב"י (וע' ריש יומא ורש"י סוכה כא), לא ראו חכמים צורך להנהיג כן אלא משעת לידת התינוקות ודי בכך כדי דלא יולולו בה, משא"כ בהיותם עוברים דבעצם היא טומאה בלועה.

ועיקר תירוץ האחרונים ות"י זה קשים מאין פשיטא ליה לרוקח דבר זה עד שנקט זאת כהנחה פשוטה בלא שראה צורך לפרש הרבר, שאסור להכניס עובר כהן לאהל המת.

ונפ"מ כ"ז למעשה, כשיודעת (או קרובה לודאי) שהעובר שבמעיה זכר, האם מותר לה להיכנס לאהל המת שלא בשעת לידתה. והוראת הפוסקים להתיר (וע' שבת הלוי ח"ב רה וחי' קעה; וע' קובץ מוריה אה"ב תשנ"ז עמ' צב שבהביאו מהגרי"ש א' שלי"א שלא דן אלא בסמוך ללידה. לע"נ נשמט אברהם ח"ב).

ויתכן שכהיום שהנפלים מועטים, נפל בבירא הס"ס דהרוקח, דהא כנגד הנפלים יש כמה לירות תאומים שאז הסיכוי שאחד או שנים זכרים הוא סיכוי של שלש מארבע, וא"כ יתכן שבשך הכל אין רוב סיכויים שאין שם זכר.

היא למגע ולמשא ולאהל שמשום שבטל אל הגוף לכך אינו מטמא. והוא דין בתוצאה דבלוע מופקע מחלות דיני טומאה וטהרה, ואינו דין במעשה, וכמבואר בראב"ן דלהלן שלמד מזה גם לאיסורים דבל יראה ובבשר בחלב, וזהו כדנקטו האחיעזר והקוב"ש דהוא דין בתוצאה.

וכ"מ בר"ש סוף מקואות שהביא מהתוספתא (פ"ח) הנכנס לו חץ בירכו, אם קרם עליו העור מלמעלה אינו חוצץ, שכל הבלועים באדם ובבהמה טהורים. ופירש דכי היכי דלענין טומאה בטל אגב גופו כשקרם העור ותו לא מטמא ולא מיטמא, לענין חציצה נמי בטל אגב גופו. הרי שיסוד הדין הוא משום ביטול לגוף והיא היא הסיבה שאין הבלוע חוצץ. ולכאורה יקשה מכאן על הרמב"ם שהרי לפי סברתו הבלוע טהור משום שאינו 'נוגע' או מדין הצלה באהל, וא"כ מה ענין זה להלכות חציצה. אכן הרמב"ם (בהלכות מקואות ב, ח וכן בפיה"מ) הוסיף בה דברים: 'ובזמן שאינו נראה (החץ), טובל ואוכל בתרומתו לערב אע"פ שהוא חץ טמא, נראה מדבריו שעיקר דברי התוספתא מוסבים על חץ טמא, לענין שלא יטמאהו כשהוא בתוך בשרו משום טומאה בלועה, אבל ענין חציצה אינו שייך לדין 'טומאה בלועה' אלא סברא חיצונה היא דלא חייץ (ע' בחדושי הגרי"ד שבסוף חידושי הגרי"ז סוטה סי' לו).

הרי דהר"ש והרמב"ם אזלי לשיטתייהו בגדר האי דינא; להר"ש הטעם הוא שהבלוע בטל, והוא דין בתוצאה, ועל כן טעם אחד הוא לכל מיני הטומאות ולחציצה, ואילו להרמב"ם הוא טעם מיוחד במגע ומשא, וטעם מיוחד בהצלת אהלים, ואינו ענין לחציצה כלל.^ד

וכן מצינו דעת שאר ראשוני אשכנז, שהולכים בשיטת התוס' והר"ש שדין בלועה הוא משום דבטל וכשמי שאינו; הראב"ן (הל' ע"ז שיג) ולמד שם מזה דליכא בבלוע בכלים איסור בל יראה, ובתה"ד (קפג) הביא עוד מהראב"ן שלמד עוד מזה שחלב שהתבשל בקדרה בשרית אינו אוסר הטעם שבלוע בקדרה כל זמן שלא נפלט הטעם כיון שהוא בלוע, וכ"כ הראב"ה (בתשובתו שבהביא האו"ז הל' גדה שסב).

והדברים תואמים היטב בדברי הראשונים לפי שיטותיהם; להרמב"ם צריכים לחלק בין מגע לאהל מחמת הקושיא הנ"ל מרע"ק המטמא עובר במעי אשה אדרע"ק במשנת פרה דלא חיישינן לעוברות המאהילות על קבר התהום, אבל להתוס' לטעמייהו לא קשיא מעיקרא, שהם מפרשים (בחולין שם) דרע"ק המטמא עובר מיירי כשהוציא ידו החוצה שאז לא חשיב בלוע והכל טמא (וכ"כ הר"ש והרא"ש בפ"ז מאהללות), אבל הולד במעי אמו לכו"ע טהור, וא"כ אין צריכים לחילוק הנ"ל בין מגע לאהל, [וכן לא קשיא אם נפרש כדברי הר"ז שהם שלא נחלק רע"ק אלא במילדת שהכניסה ידה ונגעה בעובר, שכלפי היד שנכנסה אין העובר 'בלוע'], אלא הגדר הוא אחד בכלום, משום דחשיב כמי שאינו.

ולפי זה תבנא לתירוץ האחרונים, שאע"פ שאין הבלוע מיטמא מ"מ כיון שסוף סוף העובר קיים במציאות במעי אמו, הרי

^ד בתשובה מאבחה כתב שחץ העתיד לצאת מהגוף חוצץ. ובלחם ושמלה השיג על כך מהסוגיא בחולין שאפילו אם סופו לצאת נידון כבלוע (וסמך על דבריו להלכה בשו"ת שבת הלוי ח"ב צד). אך לפי הבנת הרמב"ם אין הוכחה משם, דנהי דלענין גדר 'בלוע' אין חילוק אם סופו לצאת כמבואר בסוגיא, כי סו"ס עתה לא נוגע בטומאה, אבל כשדנים על חציצה הרי עיקר הנידון הוא אם בטל אם לאו, ודאי יש מקום לחלק אם סופו לצאת אם לאו.

התם בחיה שפשטה ידה ונגעה בעובר שמת בתוך מעי האשה, ובכי האי גוונא מיירי במשניות מקוואות, משא"כ היא דכלים מיירי בטומאת אויר כלי חרס, והוא ענין אחר כנ"ל.

וכן יש לסייע מדברי הרמב"ן בסוגיא שם במש"כ בדעת רש"י דאף אם נקטינן דבלוע מטמא במגע, מ"מ טבעת טהורה הבלועה הוי כצ"פ, ע"ש.

ובזה יש ליישב תמיהה נוספת; כאמור לרע"ק עובר במעי אשה טמא, ולפי"ד הראשונים הנ"ל לית ליה טומאה בלועה אינה מטמאה, עכ"פ בעובר. וקשה וכי לית ליה המשנה דפרה דמביאים נשים עוברות ויולדות בחצרות שע"ג הסלע, שהרי לשיטתו מה הועילו בזה חכמים הלא בכל משך העיבור יתכן שהילכו על קבר התהום. ובהמשך אותה המשנה מיירי רע"ק גופיה לענין הזאה על התינוקות, ומשמע שגם הוא סובר שהיו עושים כן, וא"כ קשיא ידידה אדידה".

אך לפי האמור בדעת הרמב"ם אתי שפיר, דיח לחלק בין אהל למגע, דרבי עקיבא במגע מיירי דהא דריש קרא ד'הנוגע כמת כנפש' המדבר במגע, אבל באהל שיסוד הדין הוא משום הצלה, בזה לא גילה הכתוב שהבלועה מטמאה אלא הוי כהצלת צמיד פתיל דמודה בה רע"ק דאינה מטמאה^ה. וא"כ משנת פרה ודאי קיימא אף לרבי עקיבא.^ז [ואם ישאל השואל הלא מיירי שם בחשש טומאה רצוצה שבתוך הקרקע דבוקעת ועולה, והרי לפי מה שייסד הגר"ח (טו"מ יטא - ודלא כהחזו"א בגליונות שם) בדעת הרמב"ם לא מהני לזה צמיד פתיל, דלרוב הראשונים בפרק כוורת הגם שטומאה רצוצה מתחת ומעל הצמיד-פתיל אעפ"כ טהרה שבתוכו ניצלת, וגם להרמב"ם הא ביאר הגר"ח שם דצ"פ שאין בו נקבים מציל מטומאה רצוצה].

והנה לפי כל זה לא אתי שפיר תירוץ האחרונים הנ"ל, דהא להרמב"ם נחשב הבלוע כמו חוץ לאהל, וכהצלת צמיד פתיל ואוהל בתוך אוהל, וא"כ אין כאן מעשה היטמאות כלל, והדרא קושיא לדוכתה מדוע הוצרך הרוקח לספק ספקא הלא אף אם העובר זכר הוא ודאי, הבלוע ניצול באהל המת.

[שיטת בעלי התוספות שיסוד דין 'בלוע' משום ביטול אל הגוף, והוא משותף בכל הטומאות. ולפי"ז יש לקיים התירוץ הנ"ל בשיטת הרוקח]

ה) אך אעפ"כ יש לקיים דברי הרוקח, על פי מה שנראה דשיטת בעלי התוספות, הר"ש תורא"ש ותוס' שאנץ בכל מקום, דטעמא דבלוע אינו מטמא ומיטמא הוא משום שבטל אל הדבר שהוא בלוע בו, ולענין טומאה חשוב הוא כמי שאינו. ותורה אחת

יא ויש מקום לפרש 'מביאים נשים עוברות ויולדות שם' - בתחילת עיבורן קאמרו, ועכ"פ לרע"ק חכי אית ליה. ובהי' יש ליישב דברי האב"מ דלעיל דס"ל דאין 'בלועה' בעובר חי, דס"ל דהוי מביאים את הנשים מיד כשעוברן ניכר (וכל כמה דמצינן לתקן מתקנינו). ובאשר לתמיהת האחרונים ממשנת אהללות דיצא הראשון מת והשני חי טהור, י"ל דמיירי ביושבת על המשבר וכבר נגמר גידולו ונעקר מחיות האם, תו לא הוי רביתיה ועל כן הוי 'בלוע'. ובכך יש ליישב מה שהקשו עליו ממשנת גדה מג: תינוק בן יום אחד מטמא ביבשה ובנוגעים ובטמא מת, מ' קודם לכן טהור. והיינו משום דכבר נגמרה יצירתו והוי בלוע.

יב ועי' עמק הנצי"ב פר' חקת עה"פ וכל אשר יגע על פני השדה שיצא לחלק בין מגע לאהל, ולא ביאר.

יג י"ע לפי"ז דרע"ק יש להקפיד לאותן מעוברות שלא יגעו במת או בחרב-חלל, משום שיחשב כאילו העובר נגע במת עכ"פ בחיבורין.

אודות איסור טומאה לכהן בהשתלת בשר או עצם מהמת בגוף הכהן. והסיק שם לדון משום טומאה בלועה שאינה מטמאתו. ולהאמור יוצא שדין זה תלוי בתירוץ האחרונים הנ"ל שאף על פי שלא נטמא מ"מ מעשה היטמאות יש כאן [ואי"ל דמגע בית הסתרים הוא ואינו מגע, דמ"מ יטמא מצד משא, ע"ש בתשובה באורך], אלא שזהו רק בדעת הרוקח ודעמיה, אבל להרמב"ם אין כאן מעשה היטמאות כלל.^{טו}

^{טו} ולפי הסברא הנ"ל בהערה יוצא שדוקא בעובר חי חשיב מעשה היטמאות, משא"כ תתיכת בשר הבלועה, הריהו בטילה וכמי שאינה בעולם, וא"כ כו"ע יודו שמותר. ומה שחידש שם באג"מ עפ"י הר"ש שכיון שטעם דין בלועה הוא משום ביטול, א"כ כשרוצה שדבר יהא נתון בגופו ומחובר אליו וטהור בטל וטהור אפילו אם הוא בולט החוצה, וסמך על סברא זו (ע"ש) שצדד אח"כ סברא נוספת אף בלא הר"ש, אך נסתפק אם מהני הך סברא גם מדרבנן מפני שלא מצינו חולק על הר"ש ופירושו מוכרח בתוספתא - אך לפי האמור, הרמב"ם לא ס"ל כסברת הר"ש ומפרש התוספתא בחן טמא ומטעם בלועה, וא"כ לפירושו אין כלל מקור לחידוש זה דביטול לגוף. וצ"ע.

יש כאן מעשה היטמאות של הימצאות באהל המת הגם שגז"כ הוא שלא נטמא, שהרי לפי שיטת בעלי התוס' אין כאן דין 'הצלה' באהל כאילו נמצא באהל אחר, אלא העובר נחשב כדבר שנמצא עם המת, גם אם לא נטמא בפועל.^{טו}

[נידון השתלת ריקמה מהמת בגוף כהן, לאור האמור]

(ו) והנה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א רל ענפים ז ח) דן באריכות

^{טו} צריך לבאר מדוע רק לענין חלות הטומאה דנים אותו כמי שאינו, ולא לענין האיסור לטמאו או להביאו לאהל המת, והלא מצינו גם לענין חציצה ולענין בל יראה דכמאן דליתא דמי ובטל הוא לאם. ואולי י"ל דעובר חי שאינו בטל אל האם כשאר דבר הבלוע, שהרי יש לו דינים והלכות בפנ"ע והרי הוא נידון ככהן שלא כאמו הורה, על כן נהי דמ"מ אינו מטמא משום שהוא בלוע, אך זו הלכה פרטית בהלכות טומאה אבל שפיר נחשב כדבר בפנ"ע.

עיקרי דברים לשיעור תקנט - טומאה בלועה פר' חקת ה'תשע"ח

יש שפירשו שאיסור טומאת כהנים קיים בעצם מעשה ההיטמאות והכניסה לאהל המת. וכמו שמצינו דעות האוסרות מהתורה כניסה לאוהל הגוסס הגם שלא נטמא. ויתכן לפי"ז שהכהן אסור להיכנס בספק טומאה ברשות הרבים. (ב)

הסבר זה יש לקיימו בדעת הרוקח ושאר בעלי התוספות אבל לא בדעת הרמב"ם, כי לשיטתו טהרה בלועה אין בה מעשה היטמאות כלל, לא מגע ולא אהל. (ד ה)

יש בחידוש זה נפקותא נוספת, לענין השתלת בשר או עצם של מת בגוף כהן, שאף אם נדונו כבלוע, לדעת הרוקח יש מקום לאיסור משום מעשה ההיטמאות. (ו)

(ד) הטעם לכך שכהן טמא לוקה על היטמאות נוספת - לדעת הרמב"ם ועוד - כי מעשה ההיטמאות כשלעצמו אסור, גם אם לא ניתוספה בו שום טומאה. (ג)

(ה) נחלקו הראשונים בגדר טומאה בחיבורין, האם הנוגע המחבר נתוספה בו טומאה כדי לטמא את השני ב'אב הטומאה', או אין בו תוספת טומאה אלא חיבור בלבד בין הנוגע השני למת.

נפ"מ: א. שני אנשים הנוגעים זב"ז ונוגע כל אחד בכחצי זית מן המת. ב. האם כהן מוזהר על טומאה בחיבורין, לדעת הסוברים שאינו מוזהר אלא על מת עצמו. (ג)

(א) סתמי המשניות בכמה מקומות שטהרה בלועה אינה מיטמאת, וכן סוגיין דעלמא.

ומשמע שאין חילוק בין עובר חי לעובר מת [ודברי האבני-מילואים צ"ע]. (א)

(ב) לדעת הרמב"ם (כמוש"כ הגרי"ז), גדר דיני טומאה / טהרה בלועה חלוקים במהותם ובמקורם בטומאות השונות; דין אחד הוא שאין לדבר הבלוע 'מגע' ו'משא'. ודין נוסף שניצול באוהל המת [ובאוויר כלי חרס] כמו צמיד פתיל.

לפי"ז אף לרבי עקיבא המטמא עובר במעי אשה, לא אמר אלא במגע אבל בטומאת אוהל מטהר משום שהבלועים מצילים באוהל המת. (ד)

ולדעת בעלי התוס', גדר הדין הוא אחד לכל הטומאות; הבלוע בטל לגוף וכמי שאינו. לפי שיטתם, הוא הטעם לכך שהבלוע אינו חוצץ. משא"כ להרמב"ם אין זה ענין להלכות חציצה. (ה)

(ג) מפשט דברי הרוקח משמע שאשה המעוברת לכהן בזכר, אסורה להיכנס לאהל המת. (א)

ואעפ"י שהעובר בלוע בתוכה והרי טהרה בלועה אינה מיטמאה,